

نقش صله رحم در رفع اختلافات خانوادگی از دیدگاه آیات و روایات

استاد راهنما :

استاد ارجمند طاهره سلیمانی

محققین :

زهره محمدی

فاطمه سیاهپوشی

معصومه یارمحمدی

مدرسه علمیّه نرجس خاتون (سلام الله علیها)

شهرستان شهریار

پاییز ۱۳۹۷

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۲
بخش اول : اصطلاح شناسی	۳
الف : معنا شناسی واژگان	۳
۱. معنای صله	۳
۱-۱- معنای لغوی صله	۳
۲- معنای اصطلاحی صله	۳
۲- معنای رحم	۴
۲-۱- معنای لغوی رحم	۴
۲-۲- معنای اصطلاحی رحم	۴
بخش دوم : ارتباط با خویشاوندان	۵
الف : مفهوم شناسی	۵
۱- تعریف خویشاوندی	۵
۱-۱- تعریف ارتباط با خویشاوندان	۶
بخش سوم : اجتماعی بودن انسان	۷
الف : مفهوم روابط اجتماعی	۷
بخش چهارم : تشکیل خانواده	۸
۱- ازدواج	۸
۱-۱- روابط خویشاوندی پس از ازدواج	۹
بخش پنجم : جایگاه صله رحم در اسلام	۱۱
۱- نکوهش قطع رحم	۱۳
۱-۱- آثار روابط خویشاوندی و صله رحم	۱۴
بخش ششم : نقش صله رحم در پیشگیری و حل اختلافات خانوادگی	۱۶
نتیجه گیری	۳۲
فهرست منابع	۳۳

چکیده

خداوند متعال بالطبع انسان را اجتماعی آفریده است یکی از مصداق های مهم روابط اجتماعی ، برقراری صله رحم با اقوام و خویشان نزدیکتر می باشد .

با توجه به اینکه خانواده ها مشکلات عدیده ای دارند ، صله رحم می تواند برای رفع این اختلافات مفید باشد ؛ لازم می آید که راجع به صله رحم تحقیق انجام شود .

پردازش این مقاله تحلیلی ، توصیفی و جمع آوری اطلاعات از روش کتابخانه ای استفاده شده است. با توجه به تحقیقی که انجام گردید ، روشن شد که صله رحم با اقوام میتواند در قالب ، ملاقات های مناسب، کمک های فکری، مالی به خویشان ، درک مسائل و مشکلات ... انجام گیرد.

واژگان کلیدی : صله رحم ،ارتباط ،خانواده ، تحکیم خانواده

خانواده مناسب ترین نظام برای تأمین نیازهای مادی ، روانی و معنوی بشر بوده و بهترین بستر را برای تأمین امنیت و آرامش روانی اعضاء ، فراهم می کند . با این حال در عصر حاضر ، نظام خانواده دچار مشکلات و چالشهای اساسی گردیده از جمله : طلاق ، اختلاف های خانوادگی، فرزندان بی سرپرست و بزهکاری نوجوانان و جوانان .

متون دینی ما یعنی قرآن و کلمات پیامبر (صل الله علیه وآله) و امامان معصوم (علیه السلام) سرشار از توصیه های کارآمد و متناسب با عصر حاضر ، در باب اساسی ترین مسائل خانواده تا جزئی ترین موارد آن است .^۱

طبیعتاً روابط خویشاوندی یکی از آثار ازدواج و تشکیل خانواده می باشد . در دین مبین اسلام ، سفارش های بسیاری در رابطه با آثار صلّه رحم شده است . یکی از مباحثی که اکنون مطرح است بحث نقش صلّه رحم در رفع اختلافات خانوادگی می باشد .

برای نوشتن این تحقیق از چندین کتاب سودمند بهره بردیم از جمله کتاب «صله رحم و اخلاق در خانواده از دیدگاه قرآن و اهل بیت (علیه السلام)» تألیف سید کاظم صدرالستادات دزفولی . این کتاب با ارزش ، به صورت گذرا و مختصر به نقش صلّه رحم در استحکام خانواده ها صحبت کرده ، در این تحقیق سعی شده است ، تشکیل خانواده ، اختلافات موجود در آن و نقش ارتباطات خویشاوندی در رفع این اختلافات برجسته تر باشد و آیات و روایات محور بحث می باشد .

^۱. سالاری فر، محمد رضا ، خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی ، تهران ، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ۱۳۹۳، چاپ دهم ، ص ۲

الف . معناشناسی واژگان

۱. معنای صله

۱.۱. معنای لغوی صله

صله (وصل)؛ الواو و الصاد و الـام. «اصلٌ واحدٌ يَدُلُّ على خَمٍّ شىءٌ الى شىءٍ حتى يعلمَ ، و وصلته به وصلا ؛ وصل اصل واحدی است که دلالت می کند بر ضمیمه شدن شیئی به شىء دیگر تا این که تعلق بگیرد به آن شىء اول . وصل شدن چیزی به چیز دیگر ^۱. والوصل ؛ ضدّ الهجران : «وصل رحمه يصلها و صلا وصله» ^۲ وصل ضد دوری است یعنی وصل شدن به واسطه رحم.

بنابراین وصل شدن چیزی به چیز دیگر را صله گویند .

۲.۱. معنای اصطلاحی صله

صله (وصل)؛ اتصال و به هم پیوستگی و اتحاد اشیاء است که مانند طرفین و محیط دایره با هم نقطه هایش به هم پیوسته باشد . نقطهٔ مقابل صله ، انفصال است .
واژه وصل هم برای اجسام و هم برای معانی به کار می رود . مثل «وصلت فلانا» به او رسیدم .
-فلان متصل به فلان - او با دامادی به او منسوب است ^۳.

صله (وصل)؛ وصول به معنای رسیدن است گویند «وصل الى الخبر وصولا» : خبر به من رسید و آن در واقع متصل شدن چیزی به چیزی است - وصل به معنای متصل کردن ، جمع کردن «وصل الشىء بالشىء وصلا وصله جمعه» ^۴.

بنابراین صله در اصطلاح به اتصال و به هم پیوستگی شىء به شىء دیگر و ایجاد اتحاد بین دو شىء گویند .

^۱ . ابوالحسن احمد بن فارس بن ذکریا ، ترتیب مقایس اللغه ، قم ، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ، ۱۳۷۸ ، ص ۱۰۲۴

^۲ . محمد بن مکرم بن منظور، لسان العرب ، بیروت، دارصادر، ۱۴۱۴ه.ق، ج ۱۵، ص ۳۱۸

^۳ . حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن ، مترجم سید غلامرضا خسروی حسینی ، انتشارات مرتضوی، ۱۳۸۱، ج ۳، ص ۴۶۱

^۴ . ر.ک: سید علی اکبر قریشی، قاموس قرآن ، دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۷۸ ، ج ۷، ص ۲۲۲ ، سید مصطفی حسینی دشتی ، معارف و

معاری، قم، چاپخانه صدر ۱۳۷۶، ج ۱۰، ص ۳۵۷

عنوان یک حق واجب ذکر کرده می فرماید: « و دات ذالقربی حقہ و المسکین »^۱ حقوق خویشاوندان و مسکین را ادا کن.

امیرمومنان علی(ع) نیز می فرماید: « فمن اتاه الله مالا فليصل به قرائمته »^۲ کسی که از سوی خدا ثروتی بدست آورد باید بستگان خویش را به وسیله آن دست گیری کند.

تعالیم اسلام توصیه های بسیاری را در رابطه با کمک مالی به خویشاوندان محروم دارد یکی از این موارد قرض دادن به خویشان است که ارزش آن چندین برابر بخشش است^۳ با این که مال قرضی باز میگردد، اما بخشش به ظاهر از مال فرد خارج میشود با وجود این در قرآن آمده است که خداوند در برابر این عمل، چندین برابر به فرد پاداش میدهد.^۴ در مقابل اگر کسی با وجود توانایی پرداخت وام نیازمندی را رد کند، خداوند او را حتی از بوی بهشت هم محروم می کند.^۵ همین طور اطعام خویشاوندان^۶ و حمایت های مالی بلاعوض بسیار تشویق شده است.^۷

بخشش به خویشاوندی که دچار مشکل مالی است بالاترین ثواب بخشش ها را دارد.^۸ براساس تعالیم اسلام در مواردی بر خویشاوندان لازم است که مشکلات مالی و معیشتی نزدیکان خود را برآورند و گرنه به دستور خداوند عمل نکرده و گناه کارند.^۹

ارث نیز که براساس مراتب خویشاوندی معین شده است قانونی است که میتواند به حل مشکلات مالی خویشاوندان کمک کند.^{۱۰}

^۱ اسراء، ۲۶.

^۲ نهج البلاغه، خطبه ۱۴۲، ص ۴۳۲.

^۳ مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۱۰۱.

^۴ حدید، آیه ۱۱ و مجلسی، همان ج ۱۵، ص ۲۴۰.

^۵ همان، ص ۱۳۸.

^۶ از جمله سوره

^۷ مجلسی، همان، ج ۷، ص ۸۸.

^۸ همان، ص ۱۰۲.

^۹ بقره آیه های ۱۸۰ و ۲۱۵.

^{۱۰} آیات ارث در قرآن.

نتیجه گیری

انسان فطرتاً اجتماعی است و برای رسیدن به کمال به برقراری روابط با دیگران احتیاج دارد اولین قدم در این راه ازدواج است.

یک زن و یک مرد هر کدام متعلق به خانواده های از هم جدا با فرهنگ های مختلف با سلیقه های متفاوت با نگرش های خاص خود و ... در قالب ازدواج در کنار هم زندگی می کنند. اگر این دو در عقاید و فرهنگ و اخلاق و ... هم کفو نباشند، قاعدتاً در زندگی با هم شاهد اختلافاتی خواهند بود.

در این تحقیق موانعی از مشکلات درون خانواده ای را بررسی کردیم و در آخر هم نقش صله رحم در کاهش و رفع این اختلافات بیان شد. از نظر اسلام صله رحم ارتباطی مفید با خویشاوندان است که ممکن است به شکل های گوناگون صورت گیرد. محوریت صله ارحام با خویشان، اهمیت دادن به مشکلات اقوام می باشد. نتیجه گرفتیم که اقوام می توانند با حمایت های عاطفی، فکری، علمی، روانی، مالی و ... به رفع اختلافات خانوادگی خویشان خود اقدام کنند که همگی این موارد از آثار پر خیر و برکت صله رحم می باشد.

منابع

۱. قران کریم
۲. نهج البلاغه ، ترجمه محمد جعفر امامی و محمدرضا آشتیانی ، قم ، مدرسه امیرالمومنین، ۱۳۷۵
۳. انصاریان، حسین، زیبایی های اخلاق، تهران، دارالعرفان، چاپ سوم، ۱۳۸۶
۴. ابوالحسن احمدبن فارس ین زکریا، ترتیب مقایس اللغه، ترتیب و تنقیح سعیدرضا، علی عسگری و حیدر مسجدی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ زیتون، ۱۳۷۸
۵. ابن کثیر، اسماعیل، السیره النبویه، ج ۱-۳، دارالعرفه، بیروت، ۱۳۹۳ق.
۶. بستان (نجفی)، حسین، خانواده در اسلام، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ سوم، ۱۳۹۰.
۷. بنی اسدی ، حسن ، بررسی عوامل موثر اجتماعی فردی در زوج های سازگار و ناسازگار در شهر کرمان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵
۸. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و در والکم (تک جلدی)، قم، انتشارات دفتر تبلیغات قم، ۱۳۶۶
۹. حسینی دشتی، سید مصطفی، معارف و معاریف، قم، چاپخانه صدر، ج ۱۰، ۱۳۷۶
۱۰. حرالعالمی، محمدبن الحسن، وسائل الشیعه، تهران، المکتبه الاسلامیه ، ج ۱۴
۱۱. خاتمی ساروی، سیده عطیه، معیارهای روابط اجتماعی موفق از منظر قران ، قم ، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۶
۱۲. حسام الدین هندیف کنزالعمال فی سنن الاقوال و الافعال، بیروت، موسسه الرساله، ۱۴۰۵
۱۳. داوودی، محمد، نقش معلم در تربیت دینی، چاپ سوم، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ، ۱۳۹۰.
۱۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قران، مترجم دکتر سید غلام رضا خسروی حسینی، انتشارات مرتضوی، ج ۳، ۱۳۸۱.
۱۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المزدات فی غریب القران، دفتر نشر کتاب، ۱۴۰۴ ق

۱۶. سالاری فر، محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی ، قم ، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ،

چاپ دهم ، ۱۳۹۳

۱۷. ساروخانی، باقر، دائرة المعارف علوم اجتماعی، تهران، سازمان انتشارات کیهان ۱۳۷۰

۱۸. سالاری فر، باقر، دائرة المعارف علوم اجتماعی، تهران: سازمان انتشارات کیهان ۱۳۷۰

۱۹. سیر، ویرجینا، آدم سازی در روان شناسی خانواده، ترجمه بهروز بیرشک، تهران، انتشارات رشد،

۱۳۷۰.

۲۰. شهیدالاول ، محمدبن مکی، القواعد و الفوائد، تحقیق السیر عبدالهادی الحکیم، قم: منشورات مکتبه

المیز، ج ۲.

۲۱. شرف الدین ، سید حسین، تحلیلی، اجتماعی از صله رحم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۸

۲۲. طباطبایی، سید محمدحسین، تفسیرالمیزان، قم، نشر جامعه مدرسین، ج ۴، ۱۳۷۴.

۲۳. فرجاد، محمدحسین، آسیب شناسی اجتماعی ستیزه های خانواده و طلاق، تهران، انتشارات

منصوری، ۱۳۷۲.

۲۴. قمی، شیخ عباس، سفینه البحار، انتشارات اسوه.

۲۵. فرشی، سیدعلی اکبر، قاموس قران، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپخانه حیدری، ج ۷، ۱۳۷۸

۲۶. کلینی ، محمدبن یعقوب بن اسحاق، الکافی، قم، دارالحديث، ج ۴، چاپ اول ، ۱۴۲۹ ق

۲۷. محمدثی، جواد، اخلاق معاشرت، قم، بوستان کتاب، چاپ ۱۰، ۱۳۸۴.

۲۸. مقدس نیا، سید محمد، آداب معاشرت ، قم ، پیک جلال ، چاپ اول ، ۱۳۷۹

۲۹. مینوچین، سالوادور، خانواده و خانواده درمانی، ترجمه باقرثنائی، تهران، نشر امیرکبیر، ۱۳۷۵

۳۰. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، موسسه الوفاء ، ۱۴۰۴ ق

۳۱. محدث نوری، حسین ، مستدرک الوسائل، قم، موسسه آل بیت، ۱۴۰۷ ق

۳۲. محمدبن مکرم بن منظور، لسان العرب، بیروت، دارصادر، ج ۱۵، ۱۴۱۴ ق

۳۳. محشری ری شهری، محمد، میزان الحکمه (همراه با ترجمه فارسی) مترجم حمیدرضا شیخی، قم ،

دارالحديث ، ج ۴، ۱۳۸۳

۳۴. مصطفوی ، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن کریم، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ج ۴، ۱۳۶۰